

Породжуючі модуси педагогічної практики

Мелешко О.С., аспірантка кафедри філософії ХНПУ ім.Г.Сковороди

Володіння знаннями як ступінь впливу на масову свідомість. Розглянуто філософські переконання античних часів як головну координату морального-етичного прогресу людства. Простежені недоліки та кризу виховної науки середини другого тисячоліття. Погляд на соціальні реформи доби Ренесансу як закономірного етапу розвитку суспільної моралі на шляху тріумфу гуманізму. Втілення дидактичних ідей минулого століття у сучасному філософському руслі педагогіки.

Ключові слова: думка, філософія, педагогіка, людина, освіта, ідея, гуманізм, виховання.

Актуальність статті полягає в усвідомленні ролі філософії в історичному процесі формування педагогічної методології. Система освіти, як і інші атрибути цивілізації – історична, і є невід’ємною складовою фактору еволюції суспільства. Кожному ступеню прогресу соціальної комунікації належить і певний механізм відтворення досвіду та інформації. Поглиблений аналіз рушійних аспектів духовного виховання етапів минулого тисячоліття дозволяє доладно зрозуміти взаємозв’язок якісної освіти та сумлінності педагогів с майбутнім людини, як складової частки високоморального суспільства та розвиненої цивілізації. Проблеми та питання освіти мали належне місце в філософських дослідженнях, але відокремлення саме філософії освіти як особливої орієнтації поглядів розпочалося лише у середині ХХ-го століття.

Метою статті є пояснення ролі філософії в процесах виховання та освіти, дослідження гуманістичної тенденції розвитку дидактики. Приведення прикладів педагогічних програм за часи підйому людської культури та пояснення домінуючих факторів розвитку світової освітньої політики, шляхом не простого перелічення набутих досягнень за історію формування соціальної сфери, а наочної кореляції поштовхів людської

свідомості до пізнання навколишнього світу зі стимулами певних суспільних умов і становищ.

Дана тема не стрімкий відгук сучасних етико-філософських колізій, рішенню нестихаючих питань педагогіки покладено чимало зусиль; але як окрема дослідницька течія, а саме філософське дослідження й обґрунтування методів виховання та освіти, вона існує не більше століття. За ідею гуманістичної освіти, самопізнання індивіду працювали у ХІХ столітті І. Кант, Ф.Гегель, Ф. Шлейермахер. У ХХ столітті пропонували свої проекти освітніх реформ М. Бубер, К. Ясперс, Д.Н. Уайтхед. У пострадянському колі, на характер освітньо-виховних впроваджень вплинули думки М. Сперанського, Л. Толстого, А. Макаренка, А. Хом'якова.

Протягом часу, людство розгортало та помножувало свої пізнання про навколишній світ, і головним чинником процесу накопичення знань, безсумнівно, є, було й буде навчання майбутніх поколінь, передача набутої досвідом та дослідженнями інформації, грамотний педагогічний підхід для розкриття творчого потенціалу індивіду. У давнині, а саме за часів стародавніх Єгипту, Індії та Вавилону, володіння знаннями було можливим лише при належності певній, особливій касті, а самі знання були овіяні сакральним подихом, як відвертості духів природи та потойбічних сил. Зважаючи на це, освіта були потужним інструментом керування малотямущих людських мас, робила людське життя одномірним та залежним від стихійних явищ, приреченим на безрадісну долю. З поширенням свобод людини та сфер її діяльності, збільшується й рефлексія та визнання власної ролі в суспільному житті. Саме філософія займає місце вирішального елемента, не просто як дисципліна, а певне відношення до світу, як окресленість світоглядних уявлень. На резонансі актуальних по своїм часам питань й виникали доцільні засоби навчання та педагогічної праці, що формувало нові ідеали освіченості й збільшувало ефективність людського життя взагалі. Теорія пізнання як невід'ємна частина філософського середовища має провідне значення у побудові якісної системи освіти та

підготовці вихователів. Наразі, міцніє переконання, що майбутнє людської цивілізації буде визначатися саме рівнем духовної культури, а не спадщиною економіко-технологічного простору, що обмежений саме якістю людських знань.

Розглянемо взаємодію педагогічної практики та філософської думки в період Античності. Основною точкою розвитку в філософії Античності був матеріалізм. Відбувалася зміна поглядів на міфи - міф починає відігравати роль вже не основного погляду, а дещо абстрактного засобу вираження думок [5, с. 64]. В VI -V ст. ст. до нашої ери філософія і знання про природу мали купу перехресть. З'являлись багато гіпотез, через те, що були відсутні засоби експериментального обґрунтування. Для філософії таке багатоманіття гіпотез призводило до безлічі типів філософського пояснення світу. Проте, доволі високий рівень побудови ідей та гіпотез надав античним часам властивості деякого субстрату для розвитку філософської думки та поширенню впливу соціальних інститутів у подальші роки. Ідеї Аристотеля, Цицерона, Сократа були досконалим переосмисленням культурного спадку тогочасного людства, розроблені ними педагогічні установи знайшли застосування, як належна альтернатива антинауковому безглуздю. Наприклад, Сократ, спираючись на ідеї самопізнання, висунув евристичний метод в практиці освіти, який ще називають «сократівським методом», за яким педагог має підводити учня до істини шляхом розгляду опірних питань та доведення хибності позицій учня, якщо вона такою є. Цей метод є своєрідним закликком до вчителів, до застосування власного прикладу мислячої й допитливої людини, як поштовху до розкриття здібності учня комбінувати набуті знання. Вчення Сократа знаходять свої відголоски і у сучасній педагогічній діяльності [7, с. 88].

У філософському середовищі Античності спостерігається антагонізм матеріалістичного та діалектичного підходів мислення. Але, переважна кількість перших грецьких філософів застосовувала діалектичні принципи тлумачення й спостереження природних явищ.

Зазначимо, що антична філософська думка бере свій початок з культури Древнього Сходу. Філософія, ще не розвивалась, як окрема незалежна наука, і була лише частиною медичних наук, наук про природу, фізику, етику тощо. З'являлись нові гіпотези та ідеї, але вони спиралися лише на спостереження, практичного досвіду не було. В Індії виникають перші кастові школи у III—II тис. до н.е., також сільські общинні школи з'являються у Китаю, та Єгипті [6, с. 102]. Виникають різні системи письма, що сприятливо діють на освіту та розвиток громадян. Сучасна Європейська освіта, науково - педагогічна думка має свої коріння, початкову базу, саме з античної науки і освіти. Головні ідеї філософської думки митців того часу, досі знаходять своє віддзеркалення у педагогічній практиці сучасних викладачів.

Оцінка філософії доби Середньовіччя дуже суперечлива. Гуманістам вона відкривалася осередком догматизму, святенництва, дамоклевим мечем над людською честю та особистістю. Але ж, середні віки були невіддільним етапом, низкою реформ людської свідомості широко емпіричного характеру. Саме тоді формувався фундамент сучасної розвиненої цивілізації, як багаторівневої системи. На ниві Середньовіччя зміцнили такі генії мистецтва та науки, як Р. Бекон, М. Коперник, Г. Галілей та Дж. Бруно, Данте тощо. Освіта того часу широко спиралася на спадку античних митців та продукту людської думки часів давніх Риму та Греції. Але церква швидко приборкала всі невпевнені замаху на подолання всеосяжної темряви у світогляді людства. Вона відторгає та заперечує все природне, та дає рух алхімії, астрології. Аскетизм стає домінуючою течією в християнстві. Це різко звужувало можливості філософських досліджень й опановувало напрямки та можливі зрушення у культурі тих часів.

Навчання в монастирських та єпископських школах, семінаріях були основним джерелом здобуття вищих знань, котрі були лише теологічного характеру. Допоміжними матеріалами до викладання, зазвичай, були священні підручники та церковні видання, а сама педагогічна думка була

насичена релігійним духом. Окрім церковного, за добу Середньовіччя відзначились ще такі типи виховання, як бюргерське, лицарське та практичне [4, с. 213].

На відміну від теоцентричного Середньовіччя, в центрі світогляду суспільства періоду Відродження була людина, з її індивідуальністю та неповторністю, о чому свідчить перевага гуманізму, як філософської течії. Залишаючись у межах християнської ідеології, що залишало духовному життю міцний фундамент, придатний для осмислення усіма виразниками тогочасної культури, деміурги епохи Ренесансу вбачали в античній культурній спадщині благородний взірець людської волі й морально-етичних ідеалів. В цей час мистецтво набуває реалістичних рис, а соціально-політичне становище сприяло розвитку філософських концепцій, що вже не мала релігійного підспідку. За часи Ренесансу сформувалась натурфілософія – вчення про сутність та призначення природних явищ. Це було поштовхом до зародження і відокремлення таких дисциплін, як анатомія та алгебра. В школах панувала атмосфера доброзичливості, педагоги намагалися більше зацікавити учнів [2, с. 266]. Такі відомі гуманісти, як Е. Роттердамський, Ф. Рабле піддавали критиці схоластичні основи навчання, зауважували необхідність повноцінного курсу навчання, щоб учні могли, оперуючи знаннями, самостійно прийти до нових висновків. М. Монтень, автор твору «Досліди», гадав, що кожному є чому навчитися у всіх, кого б він не зустрічав - маляра, пастуха, коваля тощо, при можливості.

Треба зазначити, що найбільшої динаміки та окреслених форм педагогічна думка набула за часи епохи Просвітництва, ідейного руху, очоленого вірою у розум та пізнання, як інструмент для позбавлення від марновірства, що навчить людей критично мислити й адекватно диференціювати поняття «істина», «добре» та «погано». Головним центром ідей на той час відзначилась Франція, важливою метою представників якої була боротьба з відголосами феодальних принципів і пануючою системою інститутів навчання та виховання. Слід усвідомити, що перегляд існуючих

тоді педагогічних заходів відбувався поруч з низкою політичних рекреацій, зародженням лібералізму як прообразу демократії. Гарним прикладом подиху просвітницької думки є праця Ш. Монтенське «О дусі законів», де їм пропонується виховання підлітків на ідеалах конституційної держави, усунення кастових шкіл за альтернативою демократичної національної освіти. Також, серед дослідників проблематики освіти особисто визначався Ж.-Ж. Руссо, що розробив власну програму еволюції особистості, складовими котрої були фізичне, розумово-моральне та трудове виховання; виховання людини з рисою протесту до будь-яких авторитетів, з прагненням до активних форм навчання. Зокрема, Д.Дідро наголошував о необхідності індивідуального підходу до суб'єкту навчання, вважав, що здібності людини в більшості закладені й розподілені природою, і суспільство відповідальне за гармонійний розвиток кожної людини, тому вчитель повинен бути чемним, терплячим та кваліфікованим [3, с. 155].

Починаючи с другої половини ХІХ століття, у країнах капіталістичного характеру, таких як Англія, Франція та Німеччина, здобуває розробки та інтеграції в соціальному колі освіти та виховання так звана експериментальна педагогіка. Методологія напрямку зводилася до пошуку нових засобів виховання дитини шляхом експериментів, нехтуючи іншими методами дидактичних досліджень. Педагогами була здійснена вагома аналітична праця, що приблизило їх до кращого розуміння головних аспектів процесу навчання та виховання. Як приклад, існував метод виявлення найбільш талановитих та обдарованих дітей за допомогою тестів, складених таким чином, що більшість дітей, як і очікувалося, було збентежено, збито з пантелику. А за тими, хто демонстрував незвичні підступи до рішення даних задач, велося окреме спостереження, немов при діагностиці. Відома фігура цієї експериментальної доктрини, Е. Мейман, написав курс у трьох томах «Лекції по введенню в експериментальну педагогіку», багато його думок знаходять застосування у прийомах розумового виховання й впливу на підлітків як в школі, так і зовні [1, с. 202].

Але, як і зараз, відтоді однією з головних проблем сфери освіти й педагогічної практики є спрощення й формалізація будь-яких нововведень, поступаючих до прийняття державною системою освіти й науки, що є дещо наслідком неможливості реалізації цих новацій вчителем або педагогом. Це по нині належне грубому методу підготовки багатьох вчителів, - «муштруванні» його по певним факультативам та курсам, зневажаючи необхідністю виховання філософського осередку для будь-якої пізнавальної сфери, що б формувало вірний світогляд та міждисциплінарні знання о сутності виучуваних об'єктів.

Серед цього, можна однозначно усвідомити, що гуманістичний підхід в педагогіці сприяв розвитку прихованих якостей людини, вільної від догматів та ретроградного фанатизму, втілював впевненість у своїх можливостях, і, найголовніше – надавав почуття значимості та цінності в соціумі. Й саме за часи пізнього Відродження все стрімкіше й далі стрибала наукова думка, що було зобов'язане зрощуванню інтересу до мистецтв та самореалізації у індивідів. До цього пригадуються слова Леонардо да Вінчі: «Поганий той учень, що не перевершив свого вчителя». На даному етапі розвитку суспільства філософія педагогіки як окрема дисципліна ще не виконує своєї провідної інтегративної функції поліпшення освітньо-виховної діяльності, але сама педагогіка все більше й більше використовує й оперує даними багатьох інших наук, що сприяє знаходженню нетрадиційних відповідей на питання, маючих багатотисячлітню інерцію.

Література

1. Ананьев, Б. Г. О проблемах современного человекознания. М., 1977. – 380с.
2. Булатов С.Н. История философских учений. - М., 1997. – 545с.
3. Латышина Д.И. История педагогики (История образования и педагогической мысли): учебное пособие (текст)/ Латышева Д.И.М.: Гардарики, 2002. – 603с.

4. Левківський М. В. Історія педагогіки. - Київ, Центр навчальної літератури, 2003. - 360с.
5. Надточаев А. С. Философия и наука в эпоху античности. — М.: Изд-во Моск. ун-та, 1990. - 286с.
6. Полікарпов В.С. Лекції з історії світової культури. К.: Знання, 2000. - 359с.
7. Чанышев А. Н. Курс лекций по древней и средневековой философии: Учеб.пособие для вузов. — М.: Высш. шк., 1991. – 512с.

Порождающие модусы педагогической практики

Мелешко О.С.

Владение знаниями как степень влияния на массовое сознание. Рассмотрено философские воззрения античных времен как главную координату морально-этического прогресса человечества. Прослежены недостатки и кризис воспитательной науки середины второго тысячелетия. Взгляд на социальные реформы поры Ренессанса как закономерного этапа развития общественной морали на пути триумфа гуманизма. Воплощение дидактических идей прошедшего столетия в современном философском русле педагогики.

Ключевые слова: мысль, философия, педагогика, человек, образование, идея, гуманизм, воспитание.

Generating modi of student teaching

O.S. Meleshko

Possession of knowledge as degree of influence on mass consciousness. It is considered philosophical views of antique times as the main co-ordinate of morally-ethical progress of mankind. Lacks and crisis of an educational science of the middle of the second millenium are tracked. A sight at social reforms of a time to the Renaissance as natural stage of development of public morals on a way of triumph of humanism. Embodiment of didactic ideas of the last century in a modern philosophical channel of pedagogics.

Keywords: thought, philosophy, pedagogics, the person, formation, idea, humanism, education.